

Darja Mihelič

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
mihelic@zrc-sazu.si

Kako so se obuvali srednjeveški Pirančani in Tržačani?

Izvorni znanstveni rad | Original scientific paper

UDK 685.34(497.4 Piran)«653»

685.34(450 Trieste)«653»

Priljeno: 4. VIII. 2011.

Izvleček

Prispevek obravnava kožarsko obrt v srednjeveških mestih beneškem Piranu in (od 1382) habsburškem Trstu s poudarkom na obuvalih. Prvenstveno se opira na objavljeni piranski statut iz 1307 in tržaški statut iz 1350. V njima je moč zaslediti nekaj nepričakovanih podobnosti: oba namreč objavljata maksimiran cenik raznovrstne obutve. Ob tipih obuval: škornjih, ki so bili različno veliki in včasih opremljeni z jermeni, ter različnih moških in ženskih čevljev omenjata tudi vrste kože, iz katere je bila obutev izdelana. Šlo je za kože kozlov, skopljenih kozlov, koz, kozličkov, ovnov, koštrunov, druge drobnice, mladega in odraslega goveda ter za drugo usnje. Maksimirana je bila tudi cena za podplatenje in šivanje zgornjega dela čevlja. Primerjava statutarnih omemb čevljarških izdelkov in storitev v Piranu in Trstu kaže, da sta si statuta sicer deloma podobna, a med seboj neodvisna. V Piranu se omenjajo škornji s ščitniki za bedra in slovanski čevlji, ki jih Trst ne pozna, v Trstu pa obuvala z jezikom in dokolenska obuvala, ki v Piranu niso bila običajna. V Piranu je bila maksimirana cena obutve malo višja kot v Trstu.

Izvadak

Prilog obraduje kožarski obrt u srednjovekovnim gradovima, mletačkom Piranu i (od 1382.) habsburškom Trstu, s naglaskom na obući. Prvenstveno se oslanja na objavljeni piranski statut iz 1307. i trščanski statut iz 1350. U njima je moguće uočiti nekoliko neočekivanih sličnosti: oba, naime, proglašavaju maksimalan cjenik raznovrsne obuće. Uz tipove obuće – čizme, koje su bile različite veličine i ponekad opremljene remenima, i razne muške i ženske cipele – spominju i vrste kože od kojih je obuća izrađena. Radilo se o koži jaraca, uškopljenih jaraca, koza, kozlića, ovnova, uškopljenih ovnova, druge sitne stoke, mladih i odraslih goveda te drugih koža. Određena je bila i najviša cijena za potplaćenje i šivanje gornjega dijela cipela. Usporedba statutarnih spominjanja postolarskih proizvoda i usluga u Piranu

i Trstu pokazuje da su statuti, doduše, dijelom slični, ali međusobno neovisni. U Piranu se spominju čizme sa sarama do prepona i slavenske cipele, koje Trst ne poznaje, a u Trstu obuća s jezikom i dokoljenična obuća, koja u Piranu nije bila uobičajena. U Piranu je maksimalna cijena obuće bila malo viša nego u Trstu.

Ključne besede: srednji vek, Piran, Trst, čevljarstvo, obutev

Key words: Middle Ages, Piran, Trieste, shoemaker's trade, boots

*Apel podobo na ogled postavi...
Pred njo s kopiti čevljarček se ustavi;
ker ogleduje smôlec obuvvalo,
jermenov meni, da ima premalo;
kar on očita, koj Apel popravi.*

(France Prešeren: Apel in čevljar)

Uvodni razmislek

V času, ki ni poznal umetnih vlaken, so bile kožarske obrti za vsakdanje življenje ljudi nepogrešljive dejavnosti. Proizvajale so predmete in pripomočke, ki so služili v najrazličnejše namene. Pojavljale so se v vseh okoljih, število tovrstnih obrtnikov pa je bilo v primerjavi z ostalimi povsod relativno veliko. Naloge obrtnikov kožarskih strok so zajemale strojenje kože in izdelavo različnih usnjenih izdelkov: obutve, oblačil, torb, jermenov in uzd, sedelne opreme, opreme za prevozna sredstva, vozove in plovila ter opreme bivalnih in drugih stavbnih objektov. Ne smemo pozabiti, da so bili v srednjem veku tudi zapisi pravne in poslovne vsebine največkrat zabeleženi na pergamentu, to je finem usnju drobnice (v mediteranskem prostoru) ali mlade govedi (v celinskem zaledju). Poklicno ukvarjanje s kožarskimi obrtmi za prodajo je bilo doma predvsem v mestih, medtem ko so tovrstni obrtniki na deželi oskrbovali potrebe domačega okoliša.

Podatke o nekdanjih proizvodnih obrteh, kamor sodijo tudi kožarske, nudijo materialni ostanki: med neposredne umeščamo delavnice, orodje in izdelke, med posredne pa simbole obrtnikov in njihovih združenj-cehov (skrinjice, bandera, vrčke, žige, pušice za prispevke), potne knjižice pomočnikov ipd.

Za zgodovinarja so zlasti pomembni pisni viri (listine, zemljiškogospodski urbarji, normativni viri kot mestni statuti, zapisi o dejavnosti bratovščin

in cehov [pravila, zapisniki], mojstrske, računske, trgovske, notarske, vice-dominske, matične knjige, policijski in obrtni redi, popisi davčnih zavezancev itd.), za pozni srednji in zgodnji novi vek pa tudi omembe priimkov s pomenom "čevljar", "krznar", "usnjar" ipd.

Obrtna dejavnost je večkrat prikazana na likovnih upodobitvah, za starejši čas na freskah in koledarjih, za novejši tudi v drugih tiskih, obrtnih priročnikih, na platnih in panjskih končnicah. Med likovne vire moremo šteti tudi upodobitve zavetnikov bratovščin in cehov na sklepnikih nekaterih gotskih cerkvà. Problem pri upodobitvah pa je, da ne vemo, ali uprizarjajo podeželsko ali mestno okolje ter ali gre pri njih za predstavitev sodobne ali (pol)pretekle prakse. Ker pa so srednjeveški obrtniki predvidoma uporabljali ustaljeno, nerevolucionarno proizvodno tehniko, smemo likovne upodobitve upoštevati kot dokaj verodostojna pričevanja. Vir za preučevanje obrti so tudi nekateri obrtniški običaji, ki so se ohranili še v polpretekli čas.

Sl. 1. Hrastovlje, 1490. Mesec maj

V srednjem veku, ki je glede tega vprašanja dokaj slabo raziskan, so višji sloji nosili obuvala, reveži pa so hodili okrog bosí. Čevlji so bili včasih spredaj zašiljene, zožene, včasih tudi podaljšane oblike (sl. 1). Običajno so segali do gležnjev ali tudi malo više (sl. 2, 3). Pogosto obuvalo so bili škornji, visoki skoraj do kolen in zgoraj zavihani (sl. 4, 5). Med obuvali so bili pogosti tudi nizki škornji in opanke. Nekateri čevlji so se zavezovali ali zapenjali, drugi spet ne.¹

V nadaljevanju se bomo posvetili kožarskim obrtem v srednjeveških mestih Piranu in Trstu s poudarkom na obuvalih. Oprli se bomo na objav-

¹ Angelos Baš, *Noša v poznem srednjem veku in 16. stoletju na Slovenskem* (doktorska disertacija), Ljubljana 1959.

Sl. 2. Hrastovlje, 1490. Vojaki primejo Jezusa

Sl. 3. Hrastovlje, 1490. Član spremstva svetih treh kraljev

Sl. 4. Hrastovlje, 1490. Kajn ubije Abla

Sl. 5. Hrastovlje, 1490. Mrtvaški ples, detajl z beračem (Fotografije 1 – 5: Andrej Furlan, UIFS ZRC SAZU)

ljeni piranski statut iz 1307² in na tržaškega iz 1350.³ V njima je moč zaslediti nekaj nepričakovanih podobnosti: oba namreč objavljata maksimiran cenik raznovrstne obutve.

Obuvala v srednjeveškem Piranu

Kožarsko dejavnost so na Piranskem označevali izrazi *laborerium corium*, *laborerium artis calegarie*, *laborerium calciamentorum*, ali le *laborerium stationis*. Kljub pogostim omembam tovrstnih obrtnikov (*cerdo*, *cal[l]egarius*, *c[h]alcifex*), pa o obdelavi kož in tehniki dela iz pisnih virov ne vemo kaj dosti. Znana je omemba čevljarskega orodja, ki jo je ob hrani in obleki prejel piranski vajenec kot del plačila za večletno delo. Orodje je sestavljalo šest parov kopit (*paria de formis*), dve šili (*subulla*) in nožek (*cutellus*).⁴ Delovni in prodajni prostor obrtnikov je bila delavnica, *stacio*. Včasih jo je imel obrtnik le v najemu in je zanjo plačeval najemnino.⁵

Čeprav je bilo število usnjarjev-čevljarjev na Piranskem razmeroma veliko – v obdobju od 1280 do 1339 jih je bilo med skupno 332 znanimi obrtniki kar 76, to je skoraj četrtina, skupaj z desetimi krznarji (*piliparius*, *pil[l]icarius*) pa 86 ali 26%⁶ – je bila ponudba njihovih izdelkov najverjetneje podhranjena. Obutev je bila namreč med tistim blagom, ki ga je bilo prepovedano nositi s Piranskega.⁷ Da ne bi čevljarji izsiljevali potrošnikov s previsokimi cenami, je statut iz 1307 maksimiral cene različne obutve,⁸ medtem ko je redakcija statuta iz 1332 maksimiranje opustila. To bi lahko pomenilo, da je bil tedaj trg že zadovoljivo oskrbljen z obutvijo.

Ob raznovrstnih tipih obuval: škornjih (*stivales*), ki so bili različno visoki in včasih opremljeni z jermeni, prek čevljev (*subtelares*), ki so bili tudi različno visoki in včasih opremljeni z jermeni, slovanskih čevljev (*subtelares slavoneschi*) do sandal oz. podplatov (*sola*), omenja navedeni člen statuta tudi vrste kože, iz katere so bila izdelana: kože kozlov, skopljenih kozlov, ovnov, koštrunov, druge drobnice, goveda (juncev) ter drugo usnje. Podplati so bili običajno iz hrbtnega dela (goveje) kože, sandali (podplati) pa iz kože s

² Camillo De Franceschi (ur.), *Gli statuti del comune di Pirano del 1307 confrontati con quelli del 1332 e del 1358* (v nadaljevanju: *Statuti di Pirano del 1307*), Venezia 1960.

³ Marino De Szombathely (ur.), *Statuti di Trieste del 1350*, Trieste 1930.

⁴ Pokrajinski arhiv Koper, izpostava Piran (dalje: SI PAK PI) 9.1: Notarske pergamentne listine: 1288, 2. 10., Piran.

⁵ SI PAK PI 9, vicedomska knjiga 1, list 70 verso – 1325, 13. 7.

⁶ Darja Mihelič, *Neagrarno gospodarstvo Pirana od 1280 do 1340*, Dela SAZU I/27, Ljubljana 1985, 54.

⁷ *Statuti di Pirano del 1307*, knjiga 7, člen XXXI.

⁸ Isto, knjiga 10, člen XIII.

hrbta, iznad lopatice ali boka. Maksimirana je bila tudi cena za podplatenje (*solatura*) in šivanje zgornjega dela čevlja (*scapinatura*) ter za podplate (*sole*) in zgornji del čevlja (*scapini*). Cenik je bil naslednji:

- škornji iz kozlove kože brez ojačenih ščitnikov za bedra, podplateni z dobrimi podplati iz kože z govejega hrbta (*stivales de becho sine cossalibus de meioramento solati de bonis solis de schena*) so smeli stati 13 velikih denarijev⁹ in ne več;
- škornji iz kozlove kože z ojačenimi ščitniki za bedra, podplateni z dobrimi podplati iz kože z govejega hrbta (*stivales de becho cum cossalibus de meioramento solati de bonis solis de schena*) naj bi se prodajali po 31 soldov;¹⁰
- dobri čevlji iz kozlove kože, podplateni s kožo z govejega hrbta (*subtelares de becho boni solati de schena*) po 13 soldov malih denarijev;
- ženski čevlji iz drugega usnja, podplateni z dobrimi podplati iz kože z govejega hrbta (*subtelares de alio cordovano bene solati de bonis solis de schena a femina*) po 3 velike denarije;
- moški škornji iz koštrunove kože, podplateni z dobrimi podplati iz kože z govejega hrbta (*stivales ab homine de moltono solati de bonis solis de schena*) po 3 solde;
- dobro podplateni škornji iz kože kastriranega ovna in iz kože drobnice (*stivales moltoni castrati et de peccude bene solati*) po 4 velike denarije;
- ojačeni ženski čevlji iz koštrunove kože, podplateni z dobrimi podplati iz kože z govejega hrbta (*subtilares de melioramento de moltono a femina solati de bonis solis de schena*) po 3 velike denarije;
- moški škornji iz koštrunove kože, podplateni z dobrimi podplati iz kože z govejega hrbta (*stivales a homine de moltono solati de bonis solis de schena*) po 13 soldov;
- dobro podplateni škornji iz kože kastriranega ovna in drobnice (*stivales moltoni castrati de pecude bene solati*) po 4 velike denarije;
- škornji iz kozlove kože z jermeni, dobro podplateni z dobro kožo z govejega hrbta (*stivales de beccho cum corrigiis bene solati de schena bona*) po 14 soldov;

9 1 veliki denarij (*denarius grossus*) = 32 malih denarijev (*denarius parvus*), prim. Mihelič, *Neagrarno gospodarstvo Pirana od 1280 do 1340*, 26-28; Sergij Vilfan, "Temelji in razvoj denarnih sistemov v slovenskih deželah do 17. stoletja", *Zgodovinski časopis*, 40, št. 4, 1986, 397-412; ponatis v: *Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem*, Posvetovanje ob štiridesetletnici denarnega zavoda Slovenije, Ljubljana, 11. in 12. decembra 1984, Ljubljana 1987, 19-32; Darko Darovec, *Davki nam pijejo kri. Gospodarstvo severozahodne Istre v luči beneške davčne politike*, Koper 2004, 65-79.

10 1 sold (malih denarijev) (*soldus* [parvorum]) = 12 malih denarijev (*denarius parvus*), prim. literaturo po op. 9.

- škornji iz kože kastriranega kozla in koze, podplateni z dobro kožo z govejega hrbta (*stivales de becho castrato et de capra solati de schena bona*) po 20 soldov;
- ojačeni slovanski čevlji iz kozlove kože, podplateni z dobro kožo z govejega hrbta (*subtelares sclavoneschi de melioramento de becho solati de bona schena*) po 3 velike denarije;
- ojačeni čevlji iz drugega usnja podplateni s kožo z govejega hrbta (*subtelares de alio cordoano de melioramento solati de schena*) po 6 soldov;
- podplatenje s podplati iz kože z govejega hrbta in šivanje zgornjega dela od dobrega kozla za moške čevlje (*solatura et scapinatura ab hominibus de solis de schena et de bono becho*) po 7 soldov, z zgornjim delom iz kože kozla in koštruna, podplateni kot omenjeno (*cum scapinis de becho et de moltono solati sicut dictum est*) pa po 5 soldov;
- podplatenje s kožo z govejega hrbta in šivanje zgornjega dela iz drugega usnja (*solatura et scapinatura de alio cordoano solati de schena*) po 2 velika denarija;
- podplati iz kože z govejega hrbta in zgornji del iz dobrega usnja za ženske čevlje (*sole et scapini a femina de bono cordovano solati de schena*) po 4 ½ solda;
- podplati iz kože z govejega hrbta in zgornji del iz koštrunje kože za ženske čevlje (*sole et scapini de moltono a femina solati de schena*) po 4 solde;
- podplati iz kože s spodnjega dela hrbta in zgornji del iz kozlove kože za ženske čevlje (*sole et scapini de becho a femina solati de groppa*) po 5 soldov;
- moški slovanski čevlji iz junečje kože, podplateni s kožo s spodnjega dela hrbta (*subtelares sclavoneschi ab homine de mançino solati de groppa*) po 7 soldov;
- moški čevlji iz junečje kože z jermeni, obdelani z usnjem, podplateni s kožo z govejega hrbta (*subtelares ab homine de mançino cum corrigia laborati ad cordoanum solati de schena*) po 12 soldov;
- čevlji iz kože junca s hrbta (?) (*subtelares de mançino de bastono, solati de bonis solis cum corrigiis*) po 8 soldov;
- dobro podplateni slovanski čevlji iz kože s hrbta (?) (*subtelares sclavoneschi de bastono bene solati*) po 2 velika denarija;
- dobri podplati iz kože s spodnjega dela hrbta (*bone sole de groppa*) po 3 ½ solda;

- dobri podplati iz kože z lopatice (*bone sole de spalaro*) po 3 solde;
- podplati s kože z boka za moške čevlje (*sole de flanco ad homines*) po 28 denarijev;
- podplati s kože z boka za ženske čevlje (*sole de flanco a femina*) po 2 solda;
- moški čevlji do srede noge iz dobrega usnja, podplateni s kožo s spodnjega dela hrbta (*subtelares ab homine de medio pede de bono cordoano, sollati de groppa*) po 5 soldov;
- ženski podplati iz kože s spodnjega dela hrbta (*sole a mulieribus de groppa*) po 3 solde;
- podplatenje za še neodrasle fante v manjšem razmerju po presoji (*solatura a pueris etatem non habentibus per rationem minus secundum iusticia*);
- podplatenje s podplati z drugega čevlja (?) (*solatura cum solis alienis*) po 9 denarijev.

Določila člena je potrdil piranski veliki svet s soglasjem piranskih čevljarjev, ki so pri svetem božjem evangeliju prisegli, da bodo upoštevali in spoštovali zgoraj omenjeno. Noben čevljar v Piranu naj bi si ne drznil sprejeti več, kot je navajal odlok, in nihče v Piranu naj bi si ne drznil plačati več pod kaznijo 10 soldov za vsako kršitev, tako za kupca kot za prodajalca. Tožniku bi se pod prisego (*per sacramentum sequiti*) verjelo, pripadla bi mu tudi polovica globe.

Obuvala v srednjeveškem Trstu

Omembe čevljarjev v bližnjem Trstu so iz začetka 14. stoletja. Letnica 1150, ki jo nosi "najstarejši" tržaški statut,¹¹ je sporna, dokument je namreč iz prve polovice 14. stoletja, iz okrog 1315.¹² Prisega čevljarjev v statutu¹³ jih zavezuje, da bodo pošteno in brez goljufije opravljali svojo obrt in da ne bodo zaradi dela za tujce opuščali dela za domače meščane. Isti člen statuta tudi maksimira cene obrtniških storitev in našteva raznovrstno obutev: visoke in nizke moške čevlje (*subtelares*) iz kozlove, kozje, junečje, volovske kože, z jermeni in izrezom, z jezikom (*curiola, pecia*), izdelane z usnjem (*coro-*

11 Pietro Kandler, *Statuti municipali del comune di Trieste, che portano in fronte l'anno 1150*, Trieste 1849.

12 "Evoluzione e lineamenti della costituzione comunale di Trieste", v: *Statuti di Trieste del 1350*, XXIII-XXVI; "Prefazione", v: Marino De Szombathely (ur.), "Statuti di Trieste del 1421", *Archeografo triestino*, 48 (20, 3. v.), 1935, V.

13 Kandler, *Statuti municipali del comune di Trieste, che portano in fronte l'anno 1150*, knjiga I, člen 88.

nus), visoko in nizko žensko obutev (*bota*) iz kozlove in kozje kože, škornje (*stibales*) iz kozje kože, dokolenke (*ocrea*) iz kozlove in kozje kože, vse dobro podplatene. Za vsako vrsto obutve predvideva tudi ceno podplatenja (*solutura*) in šivanja zgornjega dela (*scapinatura*). Maksimirana je tudi cena za podplatenje in šivanje (*sutura*) otroških čevljev. Čevlje naj bi šivali z gosto laneno nitjo (*cum trada lini et bene spisse*). Omenja se tudi cena za vrvene čevlje (*subtelares de corda*) z zaponko (*fibeta*) ali z jezikom do srede noge (*cum curiola de medio pede*). Čevlje in kože so čevljarji tudi popravljali in niso smeli meščanom odreči svojih storitev. Obrtnik, ki se ni držal predpisane cene, je bil oglobljen. Če ne bi upošteval predpisa, štiri mesece ne bi smel opravljati obrti. Kdor bi odrekel kakšno obutev someščanu, pa bi se izkazalo, da jo ima, bi plačal globo, obutev pa bi mu komuna zasegla.

Zaradi smradu, ki se je sproščal ob obdelavi kož, je isti odlok prepovedoval, da bi kdo hranil, sušil, šival čevljarske kože ali usnje na javnih cestah, balkonih, pred svojimi vrati ali zunaj svoje hiše, ampak je to smel početi le v hiši in zunaj mesta.

Statut iz 1350¹⁴ je omenjene zahteve smiselno prerazporedil ter natančneje opredelil glede prepovedi lokacij iztovarjanja in obdelave kož ter glede raznovrstnosti obutve. Dodal je tudi prepoved za uvoz usnja in krzna ter za izdelavo čevljev iz konjske in oslovske kože (*pelles aptatas vel pellosas cavallinas vel asininas*).

Statut iz 1365 je predpisal davek na uvoz, izvoz ali prodajo kož in krzna tujcem v višini dveh soldov za vsako libro vrednosti kož, torej 10%.¹⁵ Plačila so bili oproščeni prevozniki in posredniki tega blaga.¹⁶

Po statutu iz 1421 v Trstu ni smel noben čevljar imeti delavnice odprte ob praznikih, preden je pri svetem Justu zvonilo k veliki maši.¹⁷

Podrobneje si bomo ogledali tržaški statut iz 1350, ki vsebuje v 55. členu prve knjige obsežno prisego usnjarjev-čevljarjev (*De forma sacramenti cerdonum*)¹⁸ (sl. 6), ki je izpopolnjena inačica prisege iz že omenjene starejše redakcije statuta.¹⁹

Čevljarji so se morali zavezati, da bodo svojo obrt opravljali zakonito, z zanesljivo vestnostjo; da ne bodo opustili storitev za meščane v korist

¹⁴ *Statuti di Trieste del 1350*.

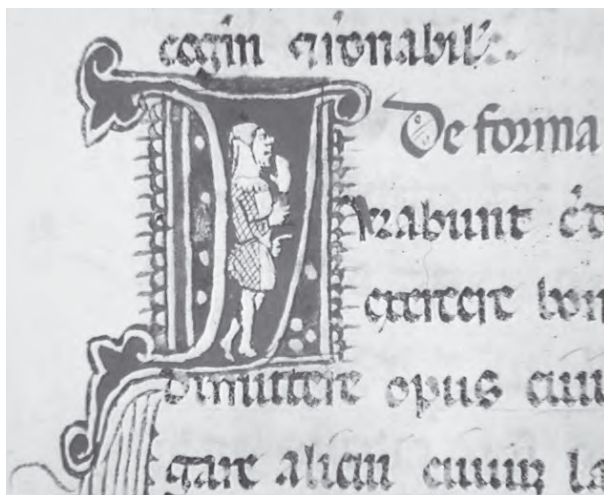
¹⁵ 1 libra (*libra*) = 20 soldov (*soldus*), prim. literaturo pod op. 9.

¹⁶ "Statuti di Trieste del 1421", knjiga IV, člen 7, XLV.

¹⁷ Isto, knjiga III, člen 82.

¹⁸ *Statuti di Trieste del 1350*, knjiga I, člen 55.

¹⁹ Prim. op. 13.

Sl. 6. Inicialka statutarnega člena s prisego usnjarjev-čevljarjev

storitev za tujce; nikomur od meščanov naj ne bi odklonili dela, ki bi jim ga naročil. Tistim, ki bi želeli obutev (*calciamenta*), bi jo naj dali glede na usnje, iz katerega bi bila. Ustregli naj bi vsakemu meščanu, ki bi od njih želel kakšno obutev pod kaznijo 20 soldov malih denarijev, če pa bi trdili, da obutve nimajo in bi se kasneje izkazalo, da jo imajo, bi plačali omenjeno globo in izgubili obutev, ki bi pripadla tržaški komuni.

Sami ali drugi zanje niso smeli razprostrirati ali sušiti krzna (*pelles*) ali kož (*corea*) na javnih cestah, balkonih, pred svojimi vrati ali zunaj svojih hiš, razen v svojih domovanjih ali zunaj mesta Trst, pod kaznijo 40 breških denaričev²⁰ za vsakogar in za vsako kršitev. Tožniku naj bi pripadla tretjina glob, ki so izhajale iz njegove obtožbe, in se mu je verjelo pod prisego. Od sledeče velike noči²¹ dalje usnjarji ne bi smeli obdelovati ali dobavljati v Trst pripravljenih ali dlakavih konjskih ali oslovskih kož (*pelles aptatas vel pellosas cavalinas vel asininas*) in delati iz njih čevljev (*sutellares*) pod kaznijo 100 soldov malih denarijev za vsakogar in za vsako kršitev. Niso smeli raztovarjati (*scarnare*) ali dati raztovarjati kož ali krzna bliže od treh korakov²² od zgor-

20 V osemdesetih letih 13. stoletja je bil 1 breški denarič (*frixacensis*) na Piranskem vreden 14 malih denarijev: SI PAK PI 9, notarska knjiga 2, list 15 verso - 16, 1285, 27. 5.; Darja Mihelič, *Piranska notarska knjiga (1284-1288). Drugi zvezek / Quaderno notarile di Pirano (1284-1288). Fascicolo 2^a*, Ljubljana 1986 (Viri za zgodovino Slovencev. Knjiga deveta), št. 172; o vsebnosti srebra v breških denaričih: Vilfan, "Temelji in razvoj denarnih sistemov v slovenskih deželah do 17. stoletja", 401-402; ponatis, 23-24.

21 Verjetno gre za veliko noč 1351, ki je bila 17. aprila. Redakcija statuta namreč do velike noči 1350, ki je bila 28. marca, še ni bila zaključena. Tržaški komunalni stroški od maja do avgusta 1350 namreč omenjajo izdatke za modrece (*sapientes*), ki so sestavili novi statut, stroški od septembra do decembra 1351 pa izdatke za izdelavo treh kopij nove redakcije statuta, prim. "Evoluzione e lineamenti della costituzione comunale di Trieste", XXVIII.

22 Približno 1,734 metra, prim. Zlatko Herkov, *Mjere Hrvatskog primorja s osobitim osvrtom na solne mjere i solnu trgovinu*, Historijski arhivi u Rijeci i Pazinu, Posebna izdanja 4, Rijeka 1971, 99, 101.

nje ali spodnje strani mostov, od mostov pri izviru *Čepus* na drugo stran do mosta blizu vrta gospoda Bertucija Reynalda niti v mestu Trst na pomolu ribarnice ali za komunalno palačo, pod kaznijo 40 breških denarijev za vsakogar in za vsako kršitev. Tudi niso smeli prati kakega blaga na bregu poleg čevljarske strojarne (*zudecha*²³ *cerdonum*), ki je bila zunaj vrat *Riburgum*,²⁴ niti prati kake kože (*pellis*) v izviru *Zepus*, pod kaznijo 40 breških denarijev za vsakega kršilca in za vsako kršitev, tožniku pa se je pod prisego verjelo.

V mestu Trst usnjarji niso smeli imeti strojarne (*čudecha*) niti opravljati kakih strojarskih opravil, pod kaznijo 25 liber²⁵ malih denarijev za vsakogar in za vsako kršitev. Od komune so morali dobiti zemljišče zunaj vrat *Riburgum*, kot jim je bilo dodeljeno, in vsaka zgradba, ki so jo postavili na tem zemljišču, je ostala svobodno njim in njihovim dedičem, pri čemer pa je morala strojarna ostati vselej tam, kjer je bila, in stalno obratovati.

Maksimirani cenik čevljarskih storitev je bil naslednji:

- čevljarji so smeli sprejeti in dobiti za vsak par dobrih, velikih, dobro podplatenih čevljev iz kozlove kože z jermeni in jezikom (*suttellares irchorum boni et ampli bene solati cum corrigia et bucha*), in jih dati vsakomur, ki je po njih povpraševal, 14 soldov malih denarijev za večje in 7 denarijev²⁶ za manjše;
- za dobro namazane in podplatenе čevlje iz kozje kože z jermeni ali iz boljših kosov (*sutellares caprini cum corrigia vel de pecia meliores et bene unti et solati*) 7 soldov malih denarijev;
- za večje čevlje iz goveje kože z dobrimi podplati, namazane z voskom (*suttellares bovini maiores cum bonis solis uncti de coronato*) 12 soldov malih denarijev;
- za dobre, velike, dobro namazane ženske čevlje iz kozlove kože (*bote mulieris ircine bone et magne et bene uncte*) 16 soldov malih denarijev;
- za podplatenje in izdelavo zgornjega dela teh čevljev (*solatura et scapinatura ipsarum botarum*) 5 soldov malih denarijev;
- za njihovo podplatenje (*solatura ipsarum*) 1 veliki denarij;²⁷

23 Beseda izvira od vzdevka za judovsko četrt in označuje umazan in smrdljiv kraj. Pot Zudecche je še danes na obrobju starega tržaškega mestnega jedra. Prim. Gianni Pinguentini, *Nuovo dizionario del dialetto triestino. Storico – etimologico – fraseologico*, Trieste 1969; ponatis: Modena 1986, 367.

24 V tržaškem predelu Riborgo je bil konec 17. stoletja vzpostavljen judovski geto.

25 1 libra (*libra*) = 20 soldov (*soldus*) = 240 denarijev (*denarius*); 1 libra malih denarijev (*libra parvorum*) = 20 soldov malih denarijev (*soldus parvorum*) = 240 malih denarijev (*[denarius] parvus*), prim. literaturo pod op. 9.

26 Verjetno je navedba napačna in gre za 7 soldov.

27 1 veliki denarij (*[denarius] grossus*) naj bi v Trstu okrog 1350 veljal 48 malih denarijev (*[denarius] parvus*), prim. *Statuti di Trieste del 1350*, 471. V Piranu je razmerje drugačno, prim. op. 9.

- za druge manjše čevlje (*bote minores*) pošteno glede na to, koliko so bile vredne;
- za druge boljše, dobro namazane in podplatene ženske čevlje iz kozje kože (*bote mulieris de capra meliores, bene uncte et solate*) 12 soldov malih denarijev, za njihovo podplatenje in šivanje zgornjega dela (*solatura et scapinatura ipsarum*) 4 solde malih denarijev, za njihovo podplatenje (*solatura ipsarum*) 1 veliki denarij, za druge manjše čevlje (*bote minores*) pa pošteno glede na to, koliko so bili vredni;
- za dobre, dobro namazane in podplatene škornje iz kozlove kože (*stivalei irchini boni bene uncti et solati*) 8 velikih denarijev, za šivanje njihovega zgornjega dela in podplatenje (*scapinatura et solatura ipsorum*) 6 soldov malih denarijev, za njihovo podplatenje (*solatura ipsorum*) pa 3 denarije;
- za dobro podplatene ženske čevlje iz ovnove kože (*bote mulieris arietine bene solate*) 8 soldov malih denarijev, za njihovo podplatenje in šivanje zgornjega dela (*solatura et scapinatura ipsarum*) 3 breške denarije, za njihovo podplatenje (*solatura earum*) pa 2 breška denarija;
- za dobro namazane in podplatene boljše škornje iz kozje kože (*stivagli de capra meliores bene uncti et solati*) 18 soldov, za šivanje njihovega zgornjega dela in podplatenje (*scapinatura et solatura ipsorum*) 6 soldov malih denarijev, za podplatenje (*solatura*) pa 3 denarije;
- za dobro, veliko, dobro namazano in podplateno dokolensko obuvalo iz kozlove kože (*ocrice irchini boni et magni et bene uncti et solati*) 36 soldov, za podplatenje in šivanje zgornjega dela (*solatura et scapinatura*) 7 soldov malih denarijev, za podplatenje (*solatura*) pa 3 breške denarije;
- za drugo dobro namazano in podplateno dokolensko obuvalo iz kozje kože (*ocree de capra bene uncti et solati*) 28 soldov, za podplatenje in šivanje zgornjega dela (*solatura et scapinatura*) 7 soldov malih denarijev, za podplatenje (*solatura*) pa 3 breške denarije;
- za druge podplate in za podplatenje fantovskih čevljev z gospodarjevimi podplati (*sole et solatura puerorum cum solis domini*) 4 male denarije.
- Čevljarji naj bi popravljali kože in jih mazali ter šivali obutev z dobro povoščeno in gosto laneno dreto (*aptare pelles et ipsas ungere et suire calciamenta cum trada lini bene cervata et bene spissa*);
- prodajali naj bi dobro namazane in podplatene škornje iz ovnove kože (*stivali de ariete bene uncti et solati*) po 12 soldov malih denarijev, za podplatenje in šivanje zgornjega dela čevlja (*solatura et scapinatura*) bi

- naj jemali 4 breške denarije, za podplatenje (*solatura*) pa 3 solde;
- za vrvne čevlje z zaponko ali jezikom do srede noge (*sutellares de corda cum fibeta aut cum corea de medio pede*) 5 soldov malih denarijev;
- za dobro podplatene škornje iz kozličkove kože (*stivales de capreto bene solati*) 12 soldov malih denarijev;
- za čevlje z jezikom in jermeni iz junečje kože, izdelane z usnjem (*sutellares cum bocha et corrigiis de mançino ad corinum laborati*) 12 soldov malih denarijev;
- za čevlje iz junečje kože (*sutellares de ariolla de mançino*) 7 soldov.

Čevljarji naj ne bi sprejeli več kot omenjeno pod kaznijo 10 soldov malih denarijev, če bi bil znesek nad 20 soldov, če bi bil nižji, pa pod kaznijo 5 soldov malih denarijev,²⁸ kupcu pa bi morali vrniti presežek. Če kak čevljar ne bi hotel opravljati omenjene obrti na opisan način, naj si štiri sledeče mesece ne bi drznil ne sam ne po drugem izvajati obrti pod kaznijo 25 liber malih denarijev. Če bi se glede omenjene dejavnosti porodilo kakšno vprašanje pred tržaško oblastjo, je bilo v pristojnosti oblasti ali tržaškega sodnika, pred katerim se je sprožilo vprašanje, da ugotovi omenjenim čevljarjem glede njihove dejavnosti brez ozira na statut in njegovo vsebino, kot se bi mu zdelo primerno in smotrno glede na pomen dela, ki je bilo opravljeno.

Predpisi o kožah se omenjajo in deloma ponavljajo tudi v nekaterih drugih odlokih statuta iz 1350. Člen o mesarjih²⁹ je prepovedoval, da bi kak mesar ali kdo drug v komunalni mesariji hranil krzno ali kože kakih živali in jih tam sušil. Če bi kdo ravnal proti temu in bi mu nekdo drug kože vzel, ta za dejanje ne bi odgovarjal in ne bi bil kaznovan.

Krzna in kož ni bilo dovoljeno hraniti v cerkvah:³⁰ v Trstu ni smel nihče hraniti sodov, vinskih kadi, lesa, krzna, kož in drugih predmetov, ki bi ovirali dostop do cerkva, v cerkvah Sv. Marije z morja, Sv. Nikolaja zunaj vrat *Riburgum* in v nekaterih drugih cerkvah v mestu, pod kaznijo 100 soldov malih denarijev, od katerih bi pol prejel tožnik, ki se mu je pod prisego verjelo.

Znotraj novega komunalnega obzidja od palisade predela *Cavana*³¹ do pristanišča, za komunalno palačo in na pomolih, usnjarji (*cerdones*) in

²⁸ Šlo je torej za kazen četrtrine do polovice presežnega izkupička nad predpisano ceno.

²⁹ *Statuti di Trieste del 1350*, knjiga I, člen 66.

³⁰ Isto, knjiga II, člen 83.

³¹ Trg, ulica in prehod tega imena je še danes na obrobju starega tržaškega mestnega jedra.

krznarji (*piliparii*) niso smeli raztovarjati ali dati raztovarjati krzna ali kož in jih polagati, da bi se sušile, ne za komunalno palačo ne na pomolu mesa-rije niti v komunalni ribarnici, pod kaznijo 100 soldov malih denarijev.³²

Na bregu poleg usnjarske strojarne (*çudeca cerdonum*), ki je bila zunaj vrat *Riburgum*, ni smel nihče prati kakršnegakoli lanenega ali volnenega blaga, usnjarji ali kdo drug pa niso smeli raztovarjati kož v bližini mostov bliže od treh korakov od zgornje ali spodnje strani od mostov pri izviru *Çepus* in onstran do dela, ki je bil blizu vrta Bertucija Ranalda, niti niso smeli prati kož v izviru *Cepeus*. Usnjarji so smeli prati in raztovarjati kože na omenjenem bregu, vendar niso smeli kvariti vode niti sebi niti drug drugemu, pod kaznijo 40 breških denarijev, tožniku pa se je pod prisego verjelo.³³

Cene primerljivih čevljarških izdelkov in storitev v Piranu in Trstu

Primerjava obutve v omembah piranskega in tržaškega statuta kaže, da sta statutarna člena o maksimiranju čevljarških storitev sicer deloma podobna, a med seboj neodvisna. V Piranu se med obutvijo omenjajo škornji s ščitniki za bedra in slovanski čevlji, ki jih Trst ne pozna, v Trstu pa obuvala z jezikom in dokolenska obuvala, ki v Piranu niso bila običajna.

Cene primerljivih čevljarških izdelkov in storitev so bile v Piranu in Trstu dokaj usklajene, čeprav je bila – presenetljivo – cena obutve in čevljarških storitev v Trstu celo nekoliko nižja kot v Piranu. Cene obutve so se ravnale po osnovni surovini – koži, iz katere so bila obuvala izdelana. Koža kozlov je bila očitno najbolj cenjena, sledile so junečja, goveja in kozja koža, najmanj vredna pa so bila obuvala iz ovnove ali koštrunje kože ter kože drobnice.

³² *Statuti di Trieste del 1350*, knjiga IV, člen 19.

³³ Isto, knjiga IV, člen 83.

Piran		Trst	
izdelek, storitev	cena³⁴	izdelek, storitev	cena³⁵
škornji:		škornji, dokolensko obuvalo:	
iz kozlove kože brez ščitnikov za bedra	416	iz kozlove kože	384 ³⁶
iz kozlove kože s ščitniki za bedra	372	iz kozje kože	216
iz kozlove kože z jermeni	168	iz kozličkove kože	144
iz kože skupljenih kozlov in koz	240	iz ovnove kože	144
iz kože koštrunov in drobnice	128	dokolensko obuvalo iz kozlove kože	432
		dokolensko obuvalo iz kozje kože	336
čevlji:		čevlji:	
iz kozlove kože	156	iz kozlove kože z jermeni in jezikom, večji	168
iz drugega usnja	72	iz kozlove kože z jermeni in jezikom, manjši	84
iz junečje kože, z jermeni	144	iz kozje kože z jermeni	84
iz junečje kože z jermeni	96	iz goveje kože	144
do srede noge	60	iz junečje kože z jezikom in jermeni	144
iz drugega usnja, ženski	96	iz junečje kože	84
iz koštrunje kože, ženski	96	iz kozlove kože, ženski	192
		iz kozje kože, ženski	144
		iz ovnove kože, ženski	96
		vrveni z zaponko ali jezikom do srede noge	60

³⁴ Cene so zaradi primerljivosti izražene v malih denarijih; za razmerja, prim. op. 9, 10, 15, 20, 25, 27.

³⁵ Isto.

³⁶ Prim. op. 27.

podplatenje in šivanje zgornjega dela čevlja:

s podplati iz kože z govejega hrbta, iz kozlove kože	84
s podplati iz kože z govejega hrbta, iz drugega usnja	64
z zgornjim delom iz kozlove in ovnove kože	60
s podplati iz kože z govejega hrbta in iz kozlove kože, ženski	60
s podplati iz kože z govejega hrbta in iz dobrega usnja, ženski	54
s podplati iz kože z govejega hrbta, in iz ovnove kože, ženski	48

podplatenje in šivanje zgornjega dela čevlja:

škornji iz kozlove kože	72
škornji iz kozje kože	72
škornji iz ovnove kože	56
dokolensko obuvalo iz kozlove kože	84
dokolensko obuvalo iz kozje kože	84
čevlji iz kozlove kože, ženski	60
čevlji iz kozje kože, ženski	48
čevlji iz ovnove kože, ženski	42

Sklepni razmislek

Ob povedanem se je treba zavedati, da imajo klasični pisni zgodovinski viri za preučevanje proizvodnih obrti omejen domet. Zato tovrstnih raziskav primanjkuje, v veliki meri pa se omejujejo – kot tudi ta prispevek – na normativne vire. Omembe čevljarjev srečamo v preštevilnih srednje- in novoveških zapisih: listinah, kodeksih, urbarjih, popisih davčnih zavezancev, računskih, trgovskih, matičnih knjigah, posamezne omembe priimkov s pomenom “čevljar”, “krznar”, “usnjar” pa se pojavljajo tudi v raznih drugih zapisih.

Seznam čevljarjev, njihovih izdelkov, konkretnih podatkov o njihovem življenju itd. bi se z usmerjeno raziskavo vsega relevantnega arhivskega gradiva daljšal in izpopolnjeval. Ob predvidevanju, da bi bil popoln, bi popis vseh pisnih omemb obrtnikov kožarskih strok v nekem okolju dal podobo razširjenosti te dejavnosti po različnih območjih skozi čas. Ugotovil bi poreklo in družinske vezi obrtniških družin. Njihove dajatve in obveznosti ter cene njihovih izdelkov bi razkrile njihovo premoženjsko stanje. Predpisi predstavljajo organiziranje dejavnosti čevljarjev, krznarjev, usnjarjev ter norme njihovega dela. Raznovrstni zapisi osvetljujejo način, pogoje in trajanje šolanja obrtnikov različnih obrtnih strok, tudi kožarskih.

Pisni viri pa kljub bogastvu podatkov, ki jih nudijo, ne morejo opredmetiti obrtnih izdelkov. Brez pritegnitve materialnih ostankov zato podoba obrti, pridobljena s klasičnimi pisnimi zgodovinskimi viri, ostaja pomanjkljiva. Za celovito podobo zgodovine proizvodno-obrtnih – tudi kožarskih – strok bi bilo potrebno sistematično pritegniti tako vse omembe iz literature in objavljenih ter neobjavljenih virov, kot likovne upodobitve, muzealije in ohranjene ostaline na terenu.

Povzetek

V času, ki ni poznal umetnih vlaken, so bile kožarske obrti za življenje ljudi nepogrešljive. Proizvajale so predmete in pripomočke, ki so služili v različne namene. Pojavljale so se v vseh okoljih, število tovrstnih obrtnikov pa je bilo v primerjavi z ostalimi povsod relativno veliko. Naloge obrtnikov kožarskih strok so zajemale strojenje kože in izdelavo različnih usnjenih izdelkov: obutve, oblačil, torb, jermenov in uzd, sedelne opreme, opreme za prevozna sredstva, vozove in plovila ter opreme bivalnih in drugih stavbnih objektov. Ne smemo pozabiti, da so bili v srednjem veku tudi zapisi pravne in poslovne vsebine največkrat zabeleženi na pergamentu, to je finem usnju drobnice (v mediteranskem prostoru) ali mlade govede (v celinskem zaledju). Poklicno ukvarjanje s kožarskimi obrtmi za prodajo je bilo doma predvsem v mestih, medtem ko so tovrstni obrtniki na deželi oskrbovali potrebe domačega okoliša.

Prispevek se osredotoča na kožarsko obrt v srednjeveških mestih beneškem Piranu in (od 1382) habsburškem Trstu s poudarkom na obuvalih. Prvenstveno se opira na objavljeni piranski statut iz 1307 in na tržaški statut iz 1350. V njima je moč zaslediti nekaj nepričakovanih podobnosti: oba namreč objavljata maksimiran cenik raznovrstne obutve. Ob tipih obuval: škornjih, ki so bili različno veliki in včasih opremljeni z jermeni, ter različnih moških in ženskih čevljev omenjata tudi vrste kože, iz katere je bila obutev izdelana. Šlo je za kože kozlov, skopljenih kozlov, koz, kozličkov, ovnov, koštrunov, druge drobnice, mladega in odraslega goveda ter za drugo usnje. Maksimirana je bila tudi cena za podplatenje in šivanje zgornjega dela čevlja. Primerjava čevljarских izdelkov in storitev v Trstu in Piranu kaže, da sta statuta sicer deloma podobna, a med seboj neodvisna. V Piranu se omenjajo škornji s ščitniki za bedra in slovanski čevlji, ki jih Trst ne pozna, v Trstu pa obuvala z jezikom in dokolenska obuvala, ki v Piranu niso bila običajna. V Piranu je bila maksimirana cena obutve malo višja kot v Trstu.

Sklepna ugotovitev prispevka je, da pisni viri kljub bogastvu podatkov, ki jih nudijo, ne morejo opredmetiti obrtnih izdelkov. Brez pritegnitve materialnih ostankov je zato podoba obrti, pridobljena s klasičnimi pisnimi zgodovinskimi viri, pomanjkljiva. Za celovito podobo zgodovine proizvodno-obrtnih – torej tudi kožarskih – strok je potrebno sistematično pritegniti tako likovne upodobitve kot muzealije in ohranjene ostaline na terenu.

Kako su se obuvali srednjovjekovni Piranci i Trščani?

Sažetak

U doba koje nije poznavalo umjetna vlakna kožarski su obrti bili neophodni za život ljudi. Proizvodili su predmete i pomagala koja su služila za različite namjene. Nalazimo ih u svim sredinama, a brojnost je tih obrtnika u usporedbi s ostalima bila posvuda relativno velika. Zadaće obrtnika kožarske struke obuhvaćale su štavljenje kože i izradu raznih kožarskih proizvoda: obuće, odjeće, torbi, remena i uzdi, jahaće opreme, opreme za prijevozna sredstva, kola i plovila te opreme stambenih i drugih objekata. Ne smijemo zaboraviti ni da su u srednjem vijeku zapisi pravnoga i poslovnoga sadržaja najčešće činjeni na pergamentu, to jest finoj koži sitne stoke (u sredoziemnom prostoru) ili mladih goveda (u kontinentalnom zaleđu). Profesionalno bavljenje kožarskim obrtima za prodaju bilo je rašireno prvenstveno u gradovima, dok su takvi obrtnici na izvangradskom području podmirivali potrebe mjesnoga stanovništva.

Prilog obrađuje kožarski obrt u srednjovjekovnim gradovima, mletačkom Piranu i (od 1382.) habsburškom Trstu, s naglaskom na obući. Prvenstveno se oslanja na objavljeni piranski statut iz 1307. i trščanski statut iz 1350. U njima je moguće uočiti nekoliko neočekivanih sličnosti: oba, naime, proglašavaju maksimalan cjenik raznovrsne obuće. Uz tipove obuće – čizme, koje su bile različite veličine i ponekad opremljene remenima, i razne muške i ženske cipele – spominju i vrste kože od kojih je obuća izrađena. Radilo se o koži jaraca, uškopljenih jaraca, koza, kozlića, ovnova, uškopljenih ovnova, druge sitne stoke, mladih i odraslih goveda te drugih koža. Određena je bila i najviša cijena za potplaćenje i šivanje gornjega dijela cipela. Usporedba statutarnih spominjanja postolarskih proizvoda i usluga u Piranu i Trstu pokazuje da su statuti, doduše, dijelom slični, ali međusobno neovisni. U Piranu se spominju čizme sa sarama do prepona i slavenske cipele, koje Trst ne poznaje, a u Trstu obuća s jezikom i dokoljencična obuća, koja u Piranu nije bila uobičajena. U Piranu je maksimalna cijena obuće bila malo viša nego u Trstu.

Zaključna je konstatacija priloga da pisani izvori, unatoč bogatstvu podataka koje nude, ne mogu opredmetiti obrtničke proizvode. Stoga je bez materijalnih ostataka slika tih proizvoda temeljena na klasičnim pisanim historiografskim izvorima manjkava. Za cjelovitu sliku povijesti proizvodno-obrtničkih struka, pa tako i kožarskih, potrebno je sistematično uključivanje kako likovnih prikaza tako i muzealija i sačuvanih ostataka na terenu.

Cosa calzavano i piranesi e i triestini medievali?

Riassunto

Nell'età in cui le fibre sintetiche erano sconosciute, l'artigianato della pelle era indispensabile per la vita degli uomini. Produceva oggetti e utensili impiegati in vari ambiti. Li troviamo in vari ambienti e la numerosità di tali artigiani, in confronto agli altri, era relativamente cospicua ovunque. I compiti degli artigiani in pelle comprendevano la concia delle pelli e la produzione di vari articoli in pelle: calzature, abbigliamento, borse, cinture e redini, attrezzature equestri, equipaggiamenti per i mezzi di trasporto, carri e vascelli e oggetti per le abitazioni e altri edifici.

Non dobbiamo scordare neanche che nel medioevo gli scritti di contenuto legale e commerciale erano per lo più annotati su pergamena ovvero su pelle pregiata di piccolo bestiame (nella zona mediterranea) o di giovani bovini (nell'entroterra continentale). Il numero dei professionisti dell'artigianato della pelle da vendita era consistente soprattutto nelle città, mentre questo tipo di artigiani presente nei territori extraurbani soddisfaceva le necessità della popolazione locale.

L'articolo tratta l'artigianato della pelle nelle città medievali, nella Pirano veneta e (dal 1382) la Trieste asburgica, con l'accento sulla calzatura. Si basa, in primo luogo, sullo statuto di Pirano del 1307 e sullo statuto di Trieste del 1350. In essi è possibile osservare alcune somiglianze inaspettate: entrambi, infatti, proclamano il prezzo massimo delle varie calzature. Accanto ai tipi di calzatura – stivali, di varie dimensioni e qualche volta fornite di cinghie, e varie scarpe da uomo e da donna – menzionano anche i tipi di pelle in cui è stata fabbricata la calzatura. Si trattava di pelle di capri, capre, capretti, montoni, montoni castrati, altro piccolo bestiame, bovini giovani e adulti e di altre pelli. Era definito anche il prezzo massimo per la suolatura e per la cucitura delle tomaie delle scarpe. Il paragone tra gli accenni presenti negli statuti che menzionano i prodotti e i servizi dei calzolari di Pirano e Trieste indica che gli statuti sono, infatti, in parte simili, ma indipendenti tra loro. A Pirano si menzionano gli stivali dai gambali che arrivano fino all'inguine e le scarpe slave, che Trieste non conosce, mentre a Trieste sono menzionate calzature con la linguetta e calzature che arrivano fino al ginocchio, che a Pirano non era comune. A Pirano il prezzo delle calzature era un po' più elevato in confronto a Trieste.

La conclusione dell'articolo asserisce che le fonti scritte, nonostante la ricchezza dei dati che offrono, non possono oggettivare i prodotti artigianali. Quindi, in assenza di resti materiali di illustrazioni di tali prodotti basati sulle fonti storiografiche classiche scritte, essa è incompleta. Per un quadro completo della storia dei mestieri produttivo-artigianali, e quindi anche dell'artigianato della pelle, è necessaria un'inclusione sistematica di illustrazioni, di oggetti esposti in musei e di resti conservati sui siti.

What kind of footwear did the inhabitants of Piran and Trieste wear in the Middle Ages?

Summary

In a time that knew nothing about synthetic fibres, skin and hide industries were indispensable for people's lives producing objects and accessories that were used for a number of purposes. They emerged in all environments and everywhere the number of skin and hide manufacturers was relatively high compared to other industries. Their tasks included skin and hide tanning and production of various leather products: shoes, clothing, bags, bridles and reins, saddle equipment, equipment for transportation means, such as carts and vessels, as well as for dwellings and other buildings. It should also be borne in mind that in the Middle Ages legal and commercial records were most often kept on parchment made from fine sheep's or goat's skin (in the Mediterranean region) or from calf's skin (in the continental

hinterland). Professional activity in skin and hide industries intended for sales was mainly based in towns, while in rural areas skin and hide manufacturers accommodated the needs of the local population.

Primarily drawing on the published Piran statute of 1307 and the Trieste statute of 1350, the paper focuses on skin and hide trade in two medieval towns, Venetian Piran and (from 1382 onwards) Habsburg Trieste, with an emphasis on footwear. The two documents reveal a few unexpected similarities: for one, both contain maximised pricelists of footwear. In addition to different types of footwear – boots of various sizes and sometimes ornamented with straps, as well as various kinds of men's and women's shoes – the two statutes also mention types of skin and hide from which the aforementioned footwear was made. These were skins of goats, castrated goats, nanny goats, kids, rams, castrated rams, other small cattle, young and mature cattle, as well as skins of other animals. The price of sole making and upper stitching was maximised as well. The comparison between shoe products and services in Trieste and Piran shows that, despite some similarities, the statutes were written independently of one another. The Piran statute contains mention of boots with thigh guards and Slavic shoes which were not known in Trieste, whereas the Trieste statute makes reference to tongue and knee-high footwear which was not common in Piran. The maximised price of footwear was slightly higher than in Trieste.

The paper concludes that, regardless of the wealth of data contained therein, written sources cannot objectify handicraft products. Or, to put it in other words: in the absence of material remains, classical written historical sources only provide an incomplete picture of handicrafts. Therefore, to obtain a comprehensive picture of the history of handicraft-manufacturing – hence also skin and hide industries – it is imperative to ensure a systematic inclusion of artistic depictions and museum items as well as preserved remains in the field.